

VASILE V. CARAMELEA

(18 februarie 1915– 31 iulie 1994)

La 31 iulie 1994 a plecat pe calea fără întoarcere Vasile V. Caramelea. Rareori e mai potrivită vorba veche „s-a mutat la strămoși”. Fiu de moșneni din ținutul de glorie istorică al Muscelului, a păstrat toată viața sa legătura cu lumea din care se trăgea, iar somnul de veci și-l doarme în satul natal, laolaltă cu înaintașii săi în linie genealogică.

S-a născut la 18 februarie 1915 în Berivoești, sat evocator de arhitate, pe care avea să-l iubească plin de devoțiune, legându-l (sub denumirea de „stația-pilot Berivoești”) de începuturile antropologice culturale în România. După absolvirea școlii din sat și a liceului „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel, și-a făcut studiile superioare la Universitatea din București, în cadrul Facultății de Litere și Filosofie. Peste ani, avea să-și exprime într-un fel propriu admirația față de profesorii săi și față de instituția pe care aceștia o slujeau: „Jeșei de la Gusti și intrai la Iorga, apoi la Mehedinți, apoi la Motru, apoi la Negulescu... Erai ca într-un Olimp!” Licența și-a trecut-o în sociologie (1939), domeniu în care s-a specializat sub îndrumarea profesorului Gusti și a celor mai de seamă colaboratori ai acestuia: Traian Herseni și Henri H. Stahl. În 1936 realizase lucrarea de seminar *Satul Berivoești. Obștea moșnenilor*, tipărită mai târziu, în 1946, ca vol. I (128 pp). Alte două lucrări — *Composesoratele foștilor iobagi din Țara Oltului. Sistemul juridic consuetudinăr negenealogic* și *Composesoratele foștilor boieri și grăniceri din Țara Oltului. Sistemul juridic consuetudinăr genealogic* — au fost publicate în 1943 (prima) și 1945 (a doua); deși nu prea întinse (31, respectiv 25 pp), ele rămân tipuri de referință în bibliografia obștilor de pășune și pădure din Transilvania. Volumul II al lucrării despre Berivoești va constitui tema tezei de doctorat, susținută în 1947, la apelul expres din partea lui Dimitrie Gusti. Cum în același timp și-au mai trecut doctoratul Nicolae Dunăre și Cornel Irimie. (Să fi presimțit oare Gusti pericolul iminent al desființării sociologiei românești și să fi încercat el a asigura disciplinei personalul necesar în eventualitatea că hiatusul nu s-ar fi prelungit prea mult?). Teza de doctorat a rămas nepublicată ca atare, însă unele fragmente au fost preluate de H. H. Stahl în cursul tipărit *Sociologia satului devălmaș*, vol. I (1946), iar altele, în formă revăzută, vor fi publicate de autorul însuși în actele congreselor internaționale de științe antropologice și etnologice de la Paris (1960) și Moscova (1964), precum și în revista „Studii și cercetări de antropologie” (1964). Toate aceste lucrări, realizate în prima tinerețe, îi creaseră printre colegii de generație renumele de speranță a sociologiei rurale românești.

Istoria este însă altceva decât cursul linear al așteptărilor noastre. „A doua zi după ce mi-am dat doctoratul, sociologia s-a desființat”, obișnuia să spună Vasile Caramelea cu un umor amar. „A doua zi” însemna anul 1948, când sociologia a intrat în perioada de arest ideologic, fiind arătată cu degetul ca știință burgheză, reacționară.

În deceniul următor, 1950–1960, Vasile Caramelea va lucra ca metodolog la Direcția Generală de Statistică, dar sub eticheta statisticii el va practica în fond sociologia cooperării, mergând pe calea știută a cercetărilor de teren și publicând chiar câteva articole în domeniu. În 1957, atras de Traian Herseni (ieșit el însuși dintr-o perioadă de dură reclusiune), va începe să lucreze la Centrul de Cercetări Antropologice al Academiei, mai întâi cu jumătate de normă, apoi, din 1960, cu normă întreagă. A fost, fără doar și poate, pasul hotărâtor al carierei sale. Centrul de Cercetări Antropologice se afla pe atunci sub conducerea unui strălucit strateg în știința românească; profesorul Ștefan-Marius Milcu. Fidel principiului formulat de Francisc I. Rainer după care „Orice concepție despre viață bazată numai pe biologie e sub-umană, dar nici o concepție despre om nu trebuie să vină în contradicție cu biologia”, Ștefan Milcu a antrenat în cercetările de antropologie, încă socotită pe atunci o știință *naturală* despre om, câțiva specialiști de seamă în științele sociale. Menirea lor era aceea de a descrie mediul social și cultural, precum și fazele istorice, în care se va fi petrecut dezvoltarea biologică a populațiilor umane abordate spre cercetare. Între acei specialiști (demo-

grafi, etnologi, istorici), Traian Herseni și Vasile Caramelia s-au dovedit a fi cei mai atașați de instituția Centrului de Cercetări Antropologice. Contribuțiile lor — unele individuale, altele semnate împreună — au fost integrate și pot fi detectate în volumele *Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor: satul Bătrâna* (Editura Academiei, 1961) și *Structura antropologică a satelor Nucșoara și Câmpu lui Neag* (Editura Academiei, 1966), monografiile clasice pentru istoria antropologiei românești, ambele coordonate de Șt. M. Milcu și H. Dumitrescu.

Rămas titular al postului de specialist în științele sociale (Herseni plecase ca șef de secție la Institutul de Psihologie), Vasile Caramelia își va da curând seama că datele de mediu social și cultural, servind până atunci drept fond pentru înțelegerea proceselor de biologie populațională, ar putea fi valorificate și independent, ca date de antropologie socială și culturală. Din acel moment, toată existența sa se va concentra în chip esențial asupra unui singur scop: impunerea antropologiei sociale și culturale ca disciplină nouă în câmpul științelor din țara noastră. În august 1964, Academia va aproba noua structură organizatorică a Centrului de Cercetări Antropologice, care, pe lângă secțiile de paleoantropologie (antropogeneză, etnogeneză), antropologie contemporană (morfologie, genetică, fiziologie) și antropologie aplicată (standarde, antropologie medicală), va include, de asemenea, o secție de antropologie socială și culturală (în denumirea oficială: secția de antropologie socio-demografică și culturală). Recunoașterea acesteia din urmă a fost rezultatul eforturilor exprese depuse de Vasile Caramelia, iar documentul respectiv — nr. 23408/502, emis în cadrul Comisiei Monumentelor Naturii din cadrul Academiei — reprezintă actul de recunoaștere oficială a antropologiei sociale și culturale ca disciplină științifică în România. Țara noastră se înscrie, astfel, printre primele din Europa în care paradigma continentală a unei antropologii restrânse doar la ceea ce astăzi se desemnează prin „antropologie fizică” începea a se lărgi. Ceea ce a urmat trebuia să însemne consolidarea, sau, cu un termen folosit de Regna Darnell, „profesionalizarea” disciplinei, proces dificil, încă în curs, obstrucționat fiind de factori asupra cărora nu e locul de insistat acum. În ce îl privește, Vasile Caramelia a făcut uz în urmărirea acestui scop de toată inteligența sa practică, ancestral țărănească, de o veritabilă artă de a se mișca pe rețelele sociale și nu în ultimul rând de ateuul său de discipol al fostei școli Gusti. Temperament de luptător, nu-l interesa puritatea mijloacelor puse în joc, ci eficiența lor. De aci sentimentul de singurătate de care era încercat din când în când — fără o justificare reală, însă, câtă vreme același scop poate fi urmărit în grup cu o pluralitate de mijloace. Țelului înainte amintit — impunerea antropologiei culturale — i-a subordonat întregul său talent de creator de atmosferă. Totul părea la el întemeiat pe un fel de magie a cuvântului generator de realitate. De aci, poate, prelungirea zăbovirii la faza cuvântului — situație paradoxală pentru un om cu un puternic impuls al acțiunii. Din școala gustiană s-a ales cu un sigur ochi de profesionist, mai puțin avid de teorie, dar foarte aplicat pentru înțelegerea fenomenelor sociale concrete. Credea cu tărie că originalitatea vine în primul rând din fapte, că marile teorii sunt puține la număr, în timp ce realitatea faptică e inepuizabilă. De aceea, unei cărți scrise după alte cărți îi prefera un studiu rezultat dintr-o bună cercetare. Nu întâmplător modelele sale au fost A. R. Radcliffe-Brown și B. Malinowski dintre străini, iar dintre români bineînțeles D. Gusti, pe care încerca să-l urmeze de la năzuința spre un sistem propriu (în cazul său „integralismul dinamic”) până la gestică și vestimentație.

Concrete, contribuțiile lui Vasile Caramelia vor intra îndubitat în istoria antropologiei românești. Studiile sale despre evoluția structurilor sociale în proiecție teritorială constituie repere bibliografice pentru sociologia istorică a satului românesc. Metoda sa proprie de reprezentare grafică a gradului de închidere și deschidere demografică a unei comunități rurale a fost apreciată de mari specialiști francezi. Metoda stației-pilot ca laborator permanent de teren își relevă plenar importanța prin prisma a ceea ce se cheamă astăzi în lume „*native anthropology*”. În 1972, cu concursul profesorului Tudor Bugnariu, a ținut la Facultatea de Filosofie a Universității din București primul curs de antropologie culturală din țara noastră, conducând în chip complementar, câțiva ani la rând, practica studenților de la acea facultate. A avut întâlniri benefice cu figuri de seamă ale științelor socio-umane contemporane: C. Lévi-Strauss, Robert Gessain, Paulette Marquet, Roland Pressat, Margaret Mead, Arne Martin Klausss ș.a. Mai presus de toate, numele său va rămâne legat de introducerea în România a antropologiei culturale ca disciplină științifică. A ajuns la această izbândă prin dispută, pe de o parte, cu vechea paradigmă reprezentată de antropologia fizică (și e într-un totu remarcabilă puterea de înțelegere pe care până la urmă au arătat-o bioantropologii față de noua perspectivă), iar pe de altă parte prin eludarea dogmatismului marxist, care privea la noua disciplină cu suspiciune, ca la un produs de influență britano-americană. Nu l-au atins nici, la vremea lor, înțepăturile marxist-stângiste, nici, ulterior, acuzațiile contrare de colaboraționism cu comunismul militant venite din partea unui grup de jurnaliști de joasă condiție morală (și implicit profesională). Și-a văzut mereu de drumul său și cine se va mișca în țara aceasta în sfera antropologiei culturale autentice (iar nu doar în aceea a unei retorici luxuriante în numele omului), îi va călca vrând-nevrând pe urme.